

ΟΙ ΑΓΙΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΙ ΝΑΟΙ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ ΤΟΥ 19ΟΥ ΑΙΩΝΑ

Ιερός ναός Ζωοδόχου Πηγής

(ΠΑΝΑΓΙΩΠΟΥΛΑ)

Του Παύλου Κυριακίδη
Πολιτικού Μηχανικού - Θεολόγου

1. Θέση

Το Καθολικό της άλλοτε Ιεράς Γυναικείας Μονής Ζωοδόχου Πηγής, της επονομαζόμενης "Παναγιωπούλας" βρίσκεται ένα χιλιόμετρο ανατολικά της πόλεως Νάουσας και 150 μέτρα από το δρόμο Νάουσας - Κοπανού, σε επίπεδο (πατάρι) που κείται 60 μέτρα χαμηλότερα από το επίπεδο της πόλης. Το όνομα "Παναγιωπούλα" δηλαδή μικρή Παναγιά (μικρή ως προς το μέγεθος του ναού) επικράτησε σε αντιδιαστολή με τον ναό της "Παναγίας" που βρίσκεται μέσα στην πόλη, αν και ο ναός τιμάται στη μνήμη της Ζωοδόχου

Πηγής.

2. Ιστορία

Πότε και από ποιους κατασκευάστηκε ο ναός πριν από τον "χαλασμό" της Νάουσας αλλά και παλαιότερα μας είναι άγνωστο. Άγνωστη παραμένει και η αρχική του αρχιτεκτονική μορφή. Οι πλέον αρχαιότερες πληροφορίες που έχουμε γύρω από την ιστορία του ναού προέρχονται από τον Ευστάθιο Στουγιαννάκη και από το έργο του "Ιστορία της πόλεως Ναούσης", όπου αναφέρει σχετικά:

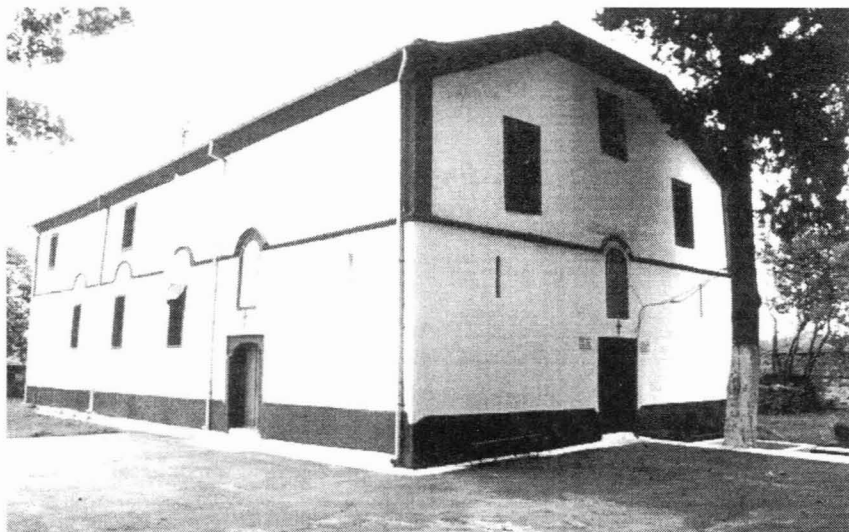

Η Παναγιωπούλα" με φόντο το πρανές του Δημοτικού πάρκου

"Εις την ανωτέρω φυσική καλλονήν της πόλεως και των περιχώρων πρέπει να προστεθώσι και οι πολλοί ευκτήριοι οίκοι, ήτοι μοναστήρια και εξωκλήσια, οίτινες εγκατεσπαρμένοι τήδε κακείσε εντός των πέριξ δασωδών μερών εκόσμουν αυτήν προ του 1822. Τη σήμερον όμως των πλείστων τούτων ρεείπια μόνον σώζονται εκτός ολίγων ανακαινισθέντων κατά διαφόρους χρόνους. Τα ιερά ταύτα καθιδρύματα είναι τα εξής: ,

1).....

12) Ζωοδόχος Πηγή (Παναγιωπούλα νυν καλουμένη), μοναστήριον κείμενον κάτωθεν του

Βόρεια και δυτική όψη του ναού

Κιοσκιού ανακαινισθέν κατά το 1864."

Ο ναός, σύμφωνα λοιπόν με τον Στουγιαννάκη, ανακαινίζεται το έτος 1864. Μας είναι άγνωστα όμως οποιαδήποτε άλλα στοιχεία που αφορούν στο μέγεθος της ανακαίνισης. Γεγονός αποτελεί πάντως πως η ανακαίνιση αυτή αφορά την πρώτη αναστηλωτική προσπάθεια για την επαναλειτουργία του ναού. Τριάντα ένα χρόνια αργότερα, το έτος 1895, πραγματοποιούνται και πάλι εργασίες ανακαίνισης υπό των επιτρόπων Δημητρίου Αρνή και Κωνσταντίνου Κακαλέ σύμφωνα με επιγραφή που υπάρχει μέσα στο ναό

*ΕΓΕΝΕΤΟ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΤΡΟ
ΠΕΥΟΝΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΡΝΗ
ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΚΑΛΕ ΕΤΕΙ
1895*

Το έτος αυτό πιθανολογείται ότι κατασκευάσθηκαν και οι τοίχοι αντιστήριξης στη νότια τοιχοποιία του ναού.

Άγνωστο πότε ο ναός της Παναγιωπούλας χάνει την αυτοτέλειά του και προσαρτάται στον ιερό ναό του Αγίου Γεωργίου. Ο ναός, έως και σήμερα, αποτελεί λατρευτικό πόλο έλξης, ιδιαίτερα κατά την πανήγυρη της εορτής της Ζωοδόχου Πηγής. Επίσης κάθε Παρασκευή πραγματοποιείται θεία λειτουργία από τους ιερείς του Αγίου Γεωργίου, ενώ δεν λείπουν και οι "ιδιαι-

Η ανατολική όψη του ναού με την χαρακτηριστική κόγχη του Ιερού.

τερες" Θείες Λειτουργίες που λαμβάνουν χώρα καθ' όλο το διάστημα του έτους.

3. Αρχιτεκτονική του Ναού

Ο Ιερός ναός Ζωοδόχου Πηγής (Παναγιωπούλα), κτίσμα του 19ου αιώνα, ανήκει στον τύπο της τρίκλιτης κεραμοσκεπούς βασιλικής - ενός τύπου που είναι διαδεδομένος στα χρόνια της τουρκοκρατίας σε πανελλήνια σχεδόν κλίμακα και ιδιαίτερα στο χώρο της Μακεδονίας. Η μορφή, ο τρόπος αλλά και τα υλικά δομής όπως στη συνέχεια θα δούμε, δίνουν την εντύπωση ενός λιτού εκκλησιαστικού μνημείου, που έχει υποστεί αρκετές, ατυχούς αρχιτεκτονικής αισθητικής, επεμβάσεις.

Ο ναός είναι ορθογωνικής κάτοψης διαστάσεων 21.20 X 11.40 μέτρων. Οριζοντιογραφικά διαμορφώνεται σε δύο ιδιαίτερους χώρους:

α) τον κυρίως ναό διαστάσεων 16.20 X 9.95 μέτρων, στο δυτικό τμήμα του οποίου περιλαμβάνονται

ο χώρος εισόδου στο ναό και ο χώρος για την πρόσβαση στον γυναικωνίτη.

β) το Ιερό βήμα διαστάσεων 3.07 X 9.95 (δεν περιλαμβάνονται οι κόγχες του ιερού).

Η περιμετρική τοιχοποιία του ναού (πωρολιθοδομή) είναι πάχους 0.75 μ. περίπου. Είναι επιχρισμένη και βαμμένη με ασβεστόχρωμα δύο χρωματισμών όπως φαίνεται και στις φωτογραφίες. Ο νότιος τοίχος αντιστηρίζεται με ογκώδεις για την κλίμακα του ναού τοίχους αντιστήριξης ύψους 3.90 μέτρων και διαστάσεων βάσεως 1.70 X 1.55 μέτρων. Ο ναός στην ανατολική του όψη έχει, όπως συνηθίζεται σε παρόμοια μνημεία της ίδιας εποχής, μια προεξέχουσα κόγχη, η οποία εξωτερικά κοσμεύεται με πέντε τυφλά αβαθή αφιδώματα, που καλύπτουν ολόκληρο το ύψος της, από μια ζώνη 80 εκατοστών από το έδαφος μέχρι το γείσο της επιστέγασης, που είναι κατασκευασμένη με κεραμίδια. Είναι η εποχή που στο χώρο της Μακεδονίας συνηθίζεται η διακόσμηση της κόγχης με τέτοια αφιδώματα, που ο

Γενική άποψη του εσωτερικού του ναού προς το τέμπλο του Ιερού

αριθμός τους ποικίλλει από περιοχή σε περιοχή.

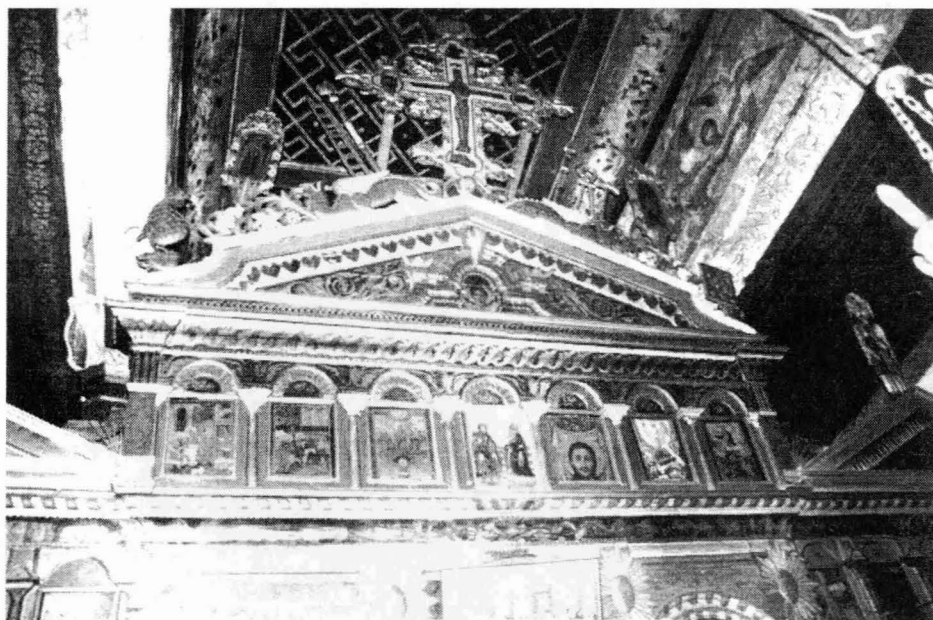
Πάνω από τη δυτική και βόρεια είσοδο του ναού, υπάρχουν αβαθείς αγιογραφημένες εσοχές με θέματα τον Άγιο Θεοφάνη πολιούχο της Νάουσας και το θαύμα της Ζωοδόχου Πηγής αντίστοιχα. Και οι δύο αγιογραφίες προστατεύονται με υαλοπίνακα. Η στέγη είναι δίρριχτη κεραμοσκεπής με μικρές τριγωνικές αποτιμήσεις στην ανατολική και δυτική πλευρά, έτσι πάνω από την ανατολική και δυτική όψη, δεν σχηματίζεται τριγωνικό αέτωμα αλλά ένα τραπέζιο. Η σκεπή είναι κεραμοσκεπής.

Εσωτερικά, πέντε ζεύγη κίωνων χωρίζουν το ναό σε τρία κλίτη. Οι κίονες του ναού, είναι κατασκευασμένοι από ξύλο καστανιάς, τετραγωνικής διατομής, πλευράς 30 cm. Η διατομή στη από το ύψος του ενός μέτρου και πάνω, για λόγους αισθητικής διαμόρφωσης, γίνεται εξα-

Το ξυλόγλυπτο τέμπλο με τις εικόνες

γωνική με απότιμηση των τεσσάρων ακμών. Στην απόληξη τους οι κίονες φέρουν θαυμάσιο κιονόκρανο ενώ επιστρέφονται από επίσης ξύλινα τοξωτά επιστύλια. Η περιοχή μάλιστα υπεράνω των επιστυλίων είναι διακοσμημένη με πρόσωπα από τον χώρο των προφητών και των Ευαγγελιστών. Στον πρώτο κατά σειρά κίονα του βόρειου κλίτους, είναι τοποθετημένος ο άμβωνας του ναού, στον δεύτερο κίονα του νοτίου κλίτους το Δεσποτικό.

Το κεντρικό υψηλό τμήμα του τέμπλου

Ο ναός διαθέτει τον συνηθισμένο τύπο γυναικωνίτη σε δεύτερο επίπεδο πάνω από την κύρια είσοδο. Μια ξύλινη κλίμακα στη βορειοδυτική πλευρά του ναού, οδηγεί στο χώρο του γυναικωνίτη, του οποίου το περίγραμμα είναι σχήματος Π.

Ο οροφή του ναού αποτελεί σημαντικό καλλιτεχνικό δημιούργημα που οπωσδήποτε αναδεικνύει την ευσέβεια, αλλά και την οικονομική δυνατότητα των πιστών. Εκτός από τις διακοσμητικές συνθέ-

σεις από ξύλινους πηχίσκους, περιλαμβάνει στο κέντρο της, και εντός κύκλου, τη μορφή του Παντοκράτορα Ιησού Χριστού. Το δάπεδο του ναού είναι επιστρωμένο με κεραμικά πλακίδια που φέρουν γεωμετρικά σχήματα.

4. Το Τέμπλο, οι εικόνες και οι λοιπή εικονογράφηση του ναού

Το τέμπλο του Ναού είναι απλό μεν, εντυπωσιακό δε στο ύψος και απέριπτο, τοποθετημένο μπροστά από το πρώτο ζεύγος κιόνων του ναού. Ανήκει στον τύπο με την τριμερή καθ' ύψος διαίρεση. Ο θριγκός που παρεμβάλλεται ανάμεσα στη δεύτερη και την τρίτη ζώνη αυξάνει το ύψος του. Την κατώτερη ζώνη καταλαμβάνουν τα θωράκια. Ολο το τέμπλο έχει βαφεί με ελαιόχρωμα χρώματος λαδί, με "νερά" στον τύπο του ξύλου. Στο ίδιο χρώμα είναι βαμμένα τα βημόθυρα, το δεσποτικό, τα προσκυνητάρια και ο άμβωνας.

Τα πλαίσια των εικόνων είναι βαμμένα με χρυσό χρώμα, ενώ άλλες επιφάνειες έχουν βαφεί με μπλε και λευκό, δίνοντας μια απλή μεν, αλλά αισθητικά όμορφη εντύπωση. Τέλος τα θωράκια των βημοθύρων είναι διακοσμημένα με θαυμάσια μοτίβα και χρώματα. Στην κύρια ζώνη του είναι τοποθετημένες έξι (6) εικόνες μεγάλων διαστάσεων, ίδιας περιόδου και τεχνοτροπίας και πιθανώς ίδιου αγιογράφου, με έτος πρώτης αγιογράφησης το 1860. Τη ζώνη συμπληρώνουν οι τρεις εικόνες των βημοθύρων διαφορετικής τεχνοτροπίας και μεταγενέστερης κατασκευής. Πιο αναλυτικά:

"Ο ΙΣ ΧΣ"

Είναι η πρώτη από τα δεξιά της Ωραίας Πύλης εικόνα του τέμπλου του ναού. Σημαντικό έργο της εποχής του 19ου αιώνα δημιουργήμα του ιερέως Αθανασίου από την Εδεσσα και Στεργίου από την Κοζάνη. Στο κάτω αριστερό τμήμα της εικόνας διαβάζουμε:

"+ δια χειρός Α
θανασίου Ιερέ
ως προτόπ(απα): εκ
βοδενούς και Στεργίου: εκ
Κοζάνης
1860 Μαΐου 20"

Ο ένθρονος Ιησούς Χριστός με το δεξί Του χέρι ευλογεί ενώ με το αριστερό κρατά ανοικτό Ευαγ-

Η εικόνα του Χριστού...

...και η υπογραφή του ζωγράφου

γέλιο που αναγράφονται τα εξής:

*"ΕΓΩ ΕΙΜΙ / ΤΟ ΦΩΣ/ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ
Ο ΑΚΟΛΟΥΘΩΝ / ΕΜΟΙ ΟΥ ΜΗ
ΠΕΡΙΠΑΤΗ / ΣΕΙ ΕΝ ΤΗ / ΣΚΟΤΙΑ Α
ΛΛ ΕΞΕΙ ΤΟ / ΦΩΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ"*

Το θέμα συμπληρώνουν οι δύο αρχάγγελιοι που παραστέκονται ευλαβικά δεξιά και αριστερά του Χριστού. Η εικόνα διακοσμείται με επίχρυσα καλύμματα που καλύπτουν το φωτοστέφανο και το δεξί χέρι του Χριστού.

"Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ο Πρόδρομος"

Είναι η δεύτερη προς τα δεξιά εικόνα του τέμπλου. Ο Άγιος με το δεξί του χέρι ευλογεί, ενώ με το αριστερό του κρατά "επί πίνακος την κεφαλήν του". Με το αριστερό του χέρι επίσης κρατά ανοιγμένο ειλητάριο με τα εξής:

*"ΜΕΤΑΝΟΕΙΤΕ ΗΓΓΙΚΕ ΓΑΡ Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ
ΤΩΝ ΟΥΡΑΝΩΝ"*

Πρόκειται για ένα επιζωγραφημένο έργο χωρίς ιδιαίτερα καλλιτεχνικά στοιχεία. Αγνωστος παραμένει ο δημιουργός του καθώς και ο χρόνος κατασκευής της επιζωγράφησης του. Από μια όμως αχνή σημείωση που παρατηρήσαμε, διαπιστώσαμε πως η αρχική εικόνα ήταν έργο του 188(;). Τη σημείωση αυτή σεβάστηκε πολύ ορθά ο καλλιτέχνης της επιζωγράφησης.

"ΤΑ ΕΙΣΟΔΙΑ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ"

Η επόμενη εικόνα του τέμπλου είναι αφιερωμένη στο γεγονός της εισόδου της μικρής Παναγίας στο ναό του Σολομώντος. Η Αγία Άννα και ο Ιωακείμ προσφέρουν τη μικρή τους κόρη στο ναό παραδίδοντας τη στον ιερέα. Την παράσταση συμπληρώνουν το πλήθος του κόσμου που παρακολουθεί ενώ στο βάθος διακρίνονται κτίρια από τον ναό. Για το έργο δεν γνωρίζουμε άλλα στοιχεία. Πιθανολογούμε όμως ότι μπορεί να είναι έργο του ιερέως Αθανασίου που αγιογράφησε και την εικόνα του Χριστού. Τα καλύμματα των φωτοστέφανων της Αγίας Άννας και της μικρής Παναγίας είναι επίχρυσα.

"Η ΕΝΘΡΟΝΟΣ ΠΑΝΑΓΙΑ"

Είναι η πρώτη από τα αριστερά της Ωραίας Πύλης εικόνα του τέμπλου του ναού. Σημαντικό έργο της εποχής του 19ου αιώνα και δημιουργήμα πιθανώς του ιερέως Αθανασίου από την Εδεσσα και Στεργίου από την Κοζάνη των δημιουργών της εικόνας του ΙΣ ΧΣ.

Η Παναγία με ιλαρό και παραμυθητικό βλέμμα κρατά τον μικρό Χριστό που με το δεξί του χέρι ευλογεί ενώ με το αριστερό κρατά ανοικτό Ευαγγέλιο. Δεξιά και αριστερά της Παναγίας παρευρίσκονται ευλαβικά οι δύο αρχάγγελοι σε μια στάση ετοιμότητας να υπακούσουν στο θέλημα του Θεού. Χαρακτηριστικός είναι ο θρόνος της Παναγίας, μοναδικός στο είδος του, αφού τα

Ο Ευαγγελισμός, εικόνα με δυτικές επιδράσεις

διακοσμητικά κυκλικά μοτίβα έχουν σαν θέμα τους πρόσωπα από την Παλαιά Διαθήκη, που αναπαριστούν την Παναγία εκ της "ρίζης Ιεσαϊ". Τα καλύμματα των φωτοστεφάνων καθώς και των δεξιών χειρών της Παναγίας και του Χριστού είναι επίχρυσα.

"Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ"

Είναι η επόμενη του τέμπλου με θέμα της τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου. Χαρακτηριστική εικόνα που φέρει αρκετά στοιχεία - επιδράσεις της δυτικής τέχνης και θεολογίας. Τόσον ο κρίνος που προσφέρει ο αρχάγγελος Γαβριήλ, όσον και τα κτίρια που συμπληρώνουν τη σκηνή του Ευαγγελισμού, είναι καθαρά δυτικής προελεύσεως. Άλλα στοιχεία δεν αναφέρονται. Το έργο, ως προς τη θέση του στο τέμπλο, δημιουργεί πρόβλημα ως προς την ονομασία του ναού. Στη θέση αυτή έπρεπε να βρισκόταν η εικόνα της Ζωοδόχου Πηγής. Αντ' αυτού όμως η εικόνα της Ζωοδόχου Πηγής βρίσκεται στο δεξιό προσκυνητάριο που πλαισιώνει το τέμπλο. Κανείς μπορεί να υποστη-

Ζωγραφισμένο επιστύλιο (χωρίς επιζωγραφίσεις ευτυχώς)

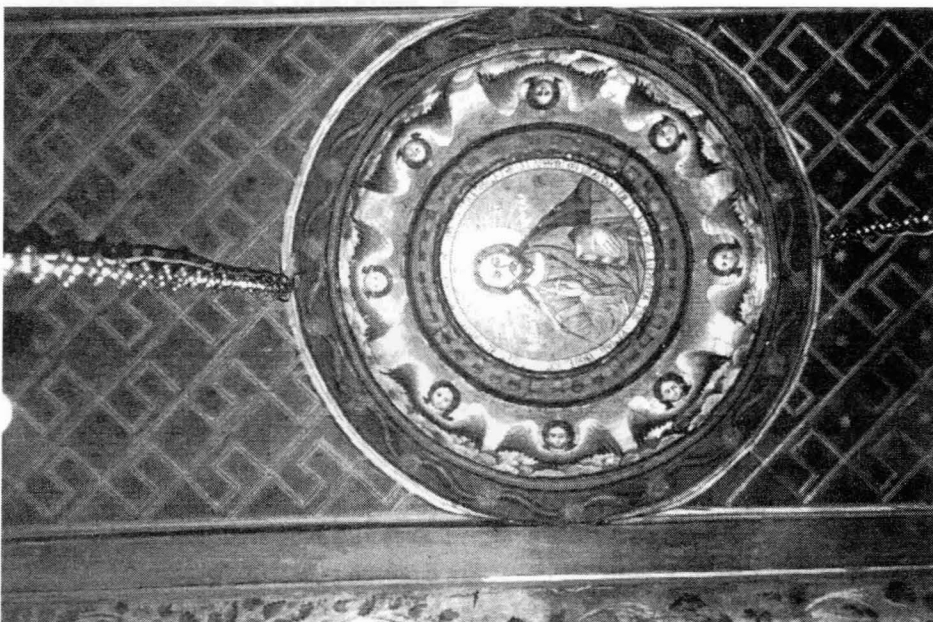
ρίξει πως η αρχική ονομασία του ναού ήταν προς τιμή του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Κάτι που δεν τεκμηριώνεται από τις έως σήμερα γνωστές πηγές. Παρόμοιο πρόβλημα διαπιστώσαμε και στο ναό της Παναγίας.

"Η ΣΥΝΑΞΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΓΓΕΛΩΝ"

Είναι η επόμενη και τελευταία εικόνα του τέμπλου με θέμα της τη σύναξη των Αρχαγγέλων. Το θέμα αυτό όπως είδαμε είναι προσφιλές στο χώρο της Νάουσας, αφού ο πολιούχος της πόλης, ο Άγιος Θεοφάνης, υπήρξε για ένα διάστημα

ηγούμενος της Ιεράς Μονής Δοχειαρίου στο Άγιο Όρος, όπου η μονή ετιμάτο και τιμάται έως σήμερα στη μνήμη των Ταξιαρχών. Πρόκειται για έργο του 19ου αιώνα χωρίς να φέρει άλλα πληροφορικά στοιχεία.

Η επόμενη ζώνη του τέμπλου περιλαμβάνει εικόνες μικρού μεγέθους, με θέματα από τη ζωή και τα θαύματα της Παναγίας ίδιες τεχνοτροπίας με τις μεγάλες που αναφέραμε. Στη θέση του κεντρικού

Λεπτομέρεια οροφής με τον Παντοκράτορα

κλίτους το τέμπλο γίνεται ακόμη ψηλότερο με την προσθήκη τέταρτης ζώνης, η οποία επιστέφεται με τα "λυπηρά" κατά δυτική επίδραση, που αποτελεί όμως συνέχεια παλαιότερων Βυζαντινών έργων. Ο σταυρός έχει ίσες κεραιές με τρίλοβα άκρα και στη βάση του ένα ζεύγος δρακόντων, που στηρίζουν τις εικόνες της Παναγίας και του Αγίου Ιωάννου. Η όλη σύνθεση εδράζεται επί τριγωνικής βάσεως η οποία διακοσμείται από αγιογραφημένη μορφή αγγέλου και άλλα διακοσμητικά ξυλόγλυπτα στοιχεία. Έτσι ακριβώς επιστέφεται το τέμπλο με μικρότερα όμως τρίγωνα και χωρίς καμία σύνθεση επί αυτών, στο βόρειο και νότιο κλίτος.

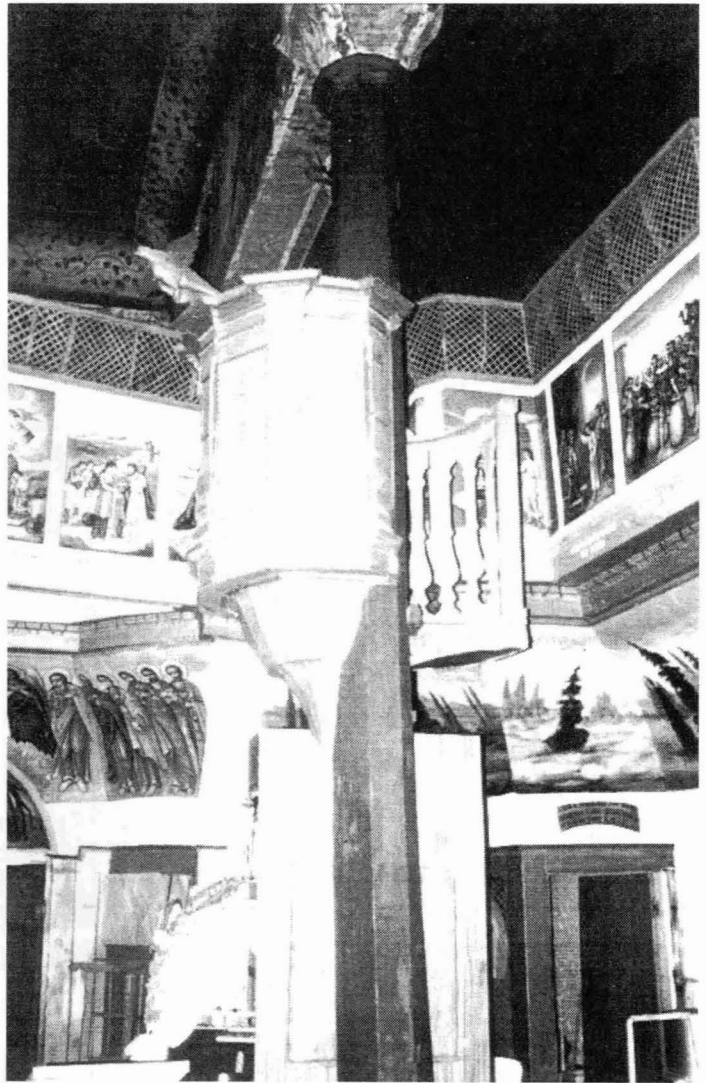
ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΑΡΙΑ

Ο ναός διαθέτει συνολικά τέσσερα ξυλόγλυπτα προσκυνητάρια. Τα δύο από αυτά βρίσκονται στα άκρα του τέμπλου ενώ τα άλλα δύο στην είσοδο του κυρίως ναού μπροστά από τις δυο πρώτες κολόνες που διαμορφώνουν τα κλίτη του ναού. Αναφέρουμε σχετικά:

"Ο ΑΓΙΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ"

Το πρώτο από τα αριστερά του τέμπλου προσκυνητάρι του ναού έχει ως θέμα του τον Άγιο Ευστάθιο. Πρόκειται για τον πρώην ειδωλολάτρη στρατηγό Πλακίδα και ύστερα από τη θαυμαστή πρόσκληση που του έγινε από τον ίδιο τον Χριστό, βαπτίστηκε αλλά και μαρτύρησε αυτός και η οικογένειά του για τον Χριστό. Ο Άγιος παριστάνεται έφιππος τη στιγμή που ετοιμάζεται με το δόρυ του να κτυπήσει το ελάφι ανάμεσα από τα κέρατα του οποίου είχε εμφανιστεί ο σταυρός. Στα δύο κατακόρυφα άκρα της εικόνας έχουν ιστορηθεί δέκα σκηνές από τη ζωή και το μαρτύριο του Αγίου, ενώ στο άνω μέρος της εικόνας, εντός κύκλου, παρίσταται χορός Αγίων που έχουν στο κέντρο τους τον Χριστό. Για το έργο αυτό δεν έχουμε άλλα στοιχεία. Επάργυρο είναι μόνο το κάλυμμα του δόρατος του Αγίου.

"Η ΖΩΟΔΟΧΟΣ ΠΗΓΗ"

Ο "κολοβωμένος" άμβωνας κρεμασμένος στην χαρακτηριστική οκταγωνική ξύλινη κολώνα.

Το δεύτερο προσκυνητάρι στο δεξιό μέρος του τέμπλου έχει ως θέμα του το θαύμα της Ζωοδόχου Πηγής. Όπως και προηγουμένως σημειώναμε, η εικόνα αυτή θα έπρεπε να βρισκόταν δίπλα από την Παναγία αφού ο ναός τιμάται στο θαύμα της Ζωοδόχου Πηγής. Αγνωστοι παραμένουν πάντως οι λόγοι αυτής της μετάθεσης. Στο κάτω και δεξιά μέρος της εικόνας διαβάζουμε:

ΔΙΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΜΠΟΥΖΑΛΗ:
Χ: ΖΗΣΗ: ΙΩ

"Ο ΑΓΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ"

Είναι το πρώτο από τα αριστερά προσκυνητάρια κοντά στην είσοδο του Ναού. Αποτελεί έργο της

ιδίας εποχής με στοιχεία δυτικής τεχνοτροπίας χωρίς ιδιαίτερο αισθητικό αποτέλεσμα. Το κέντρο της εικόνας καταλαμβάνει ολόσωμη τη μορφή του Αγίου που με το δεξί του χέρι ευλογεί, ενώ με το αριστερό του κρατά κλειστό Ευαγγέλιο. Στις άκρες της η εικόνα πλαισιώνεται από δέκα παραστάσεις που αναφέρονται σε γεγονότα από τη ζωή του Αγίου. Αλλά στοιχεία δεν αναφέρονται.

"ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΠΑΝΤΕΣ"

Είναι το πρώτο δεξιά προσκυνητάριο κοντά στην είσοδο του ναού, που παριστά τη σύναξη όλων των Αγίων. Την κεντρική θέση στην εικόνα κατέχει η μορφή του Χριστού που πλαισιώνεται από την Παναγία και τον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο. Δεξιά και αριστερά τους διατάσσονται οι Άγιοι Απόστολοι. Πάνω από αυτούς οι Αγγελικές δυνάμεις, ενώ κάτω σε δύο σειρές οι Άγιοι άνδρες και γυναίκες της εκκλησίας μας πρωτοστατούντων των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης και οι Άγιοι της παλαιάς Διαθήκης. Στο κάτω μέρος της εικόνας διαβάζουμε:

"Μνήσθητι κύριε του Δούλου σου Αδάμου, συν της συμβ: και των τέκνων αυτού εις μνημόσυνον αιώνιον, 1863 Αυγούστου 10. Κ διά χειρός Αναστασίου Ναουσ".

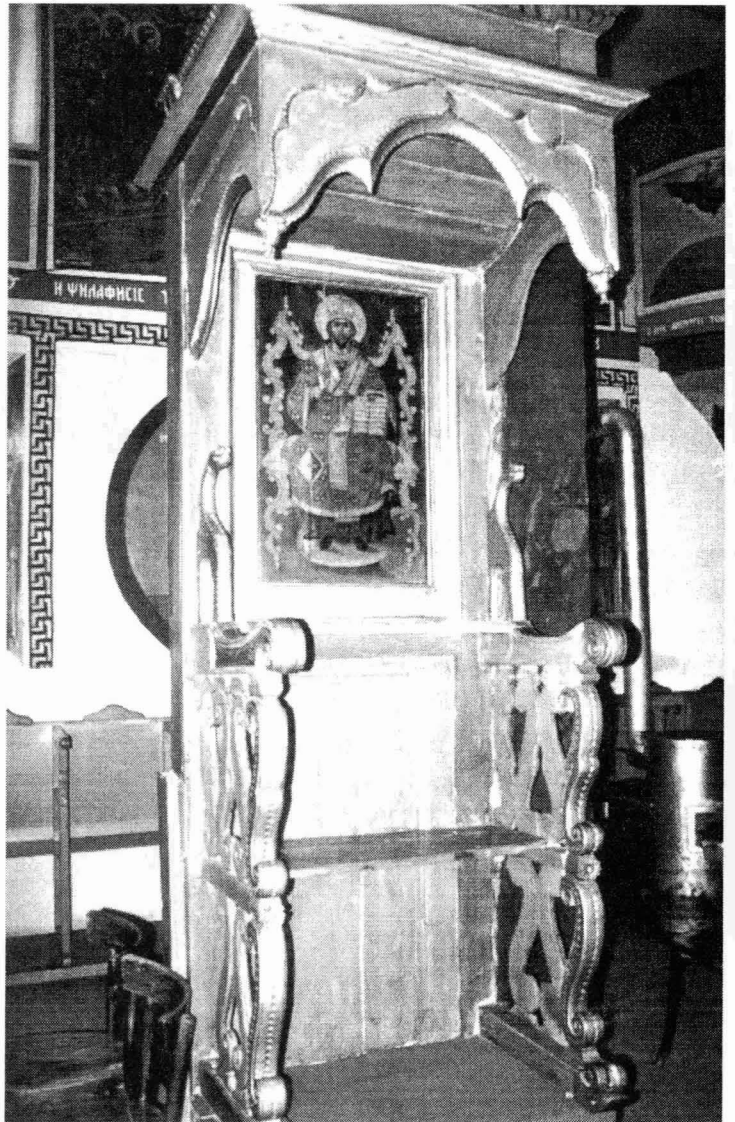
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ο Ι. Ζωοδόχου Πηγής είναι ο δεύτερος (μετά τον ναό του Αγίου Γεωργίου) ναός της Νάουσας που φέρει σε όλες του σχεδόν τις επιφάνειες αγιογραφίες, που είναι δυστυχώς επιζωγραφημένες. Άγνωστος παραμένει ο χρόνος της πρώτης αγιογράφησης του ναού καθώς και ο ή οι δημιουργοί τους. Τα πλέον πρόσφατα στοιχεία σχετικά με την αγιογράφηση του ναού αναφέρουν ως χρόνο "ανανέωσης" των αγιογραφιών το έτος 1993 από τον ντόπιο αγιογράφο της πόλης κ. Χασιούρα. Αξίζει πάντως η Αρχαιολογική Υπηρεσία να προβεί σε διερευνητικές τουλάχιστον αποκαλύψεις της αρχικής μορφής των τοιχογραφιών.

Ολόκληρη η επιφάνεια του Ναού είναι χωρισμένη σε δύο ζώνες. Η πρώτη από πάνω προς τα κάτω περιλαμβάνει θέματα από τη ζωή του Κυρίου (βόρεια και νότια εσωτερική επιφάνεια) καθώς και παραστάσεις από την Παλαιά Διαθήκη (δυτική). Ενώ η δεύτερη περιλαμβάνει μορφές αγίων. Όλες φέρουν το όνομα του δωρητή καθώς και την ημερομηνία επιζωγράφησης του έργου. Αγιογραφημένο είναι επίσης το ιερό βήμα, οι τοξοστοιχίες και η οροφή.

5. Ιστορικοκατασκευαστική ανάλυση

Η ύπαρξη του ναού πιθανολογούμε ότι πέρασε από τέσσερις φάσεις. Η πρώτη αφορά την ύπαρξη του πριν από τον Απρίλιο του 1822, δηλαδή

Ο Δεσποτικός Θρόνος

Γενική άποψη του εσωτερικού του ναού προς την κεντρική είσοδο

πριν την καταστροφή της πόλης. Η δεύτερη αφορά το διάστημα από το 1822 έως και το 1864, έτος της πρώτης ανακαίνισης, η τρίτη από το 1864 έως το 1895, έτος της δεύτερης ανακαίνισης, και η τέταρτη από το 1895 έως και σήμερα.

Στοιχεία για το πως ήταν ο ναός μέχρι τον χαλασμό της Νάουσας δεν διαθέτουμε. Ο ναός σύμφωνα με τις προαναφερθείσες περιγραφές που αφορούν τον χαλασμό της πόλης, ασφαλώς και καταστράφηκε. Αγνωστο όμως είναι το μέγεθος των καταστροφών. Εικάζουμε όμως ότι θα ήταν σημαντικές. Έτσι ακολουθεί η δεύτερη φάση της ζωής του κτιρίου, που το βρίσκουμε εγκαταλειμμένο για 38 περίπου χρόνια, ως το 1864 δηλαδή, οπότε ξεκίνησε και η τρίτη φάση της ζωής του μνημείου. Πιθανολογούμε πως οι τεχνίτες που ανέλαβαν το έργο της ανακαίνισης στα 1864, θα βρήκαν μπροστά τους ένα χορταριασμένο ασκεπές κτίριο χωρίς κουφώματα και άλλα σημαντικά μορφολογικά στοιχεία. Έτσι η νέα μορφή που απέδωσαν στο ναό δεν είναι σίγουρο πως αποτελεί επανάληψη της αρχικής.

Στο συμπέρασμα αυτό συνηγορούν:

- Η μορφή της κόγχης
- Τα εσωτερικά δομικά στοιχεία του ναού.

Αγνωστος επίσης παραμένει ο χρόνος κατασκευής των τοίχων αντιστήριξης στη νότια πλευρά του ναού. Αν ο ναός με τον χαλασμό είχε πράγματι καταστραφεί ολοσχερώς, υπόθεση που δεν έχει πολλές πιθανότητες, αφού ο χώρος του κατά τη διάρκεια της πολιορκίας χρησιμοποιήθηκε ως στρατηγείο του τούρκου διοικητή Λουμπούτ και εφρουρείτο ασφαλώς, δεν θα υπήρχε λόγος υποστήριξης της νότιας τοιχοποιίας, αφού θα κατασκευάζονταν νέα. Πρόκειται επομένως για μεταγενέστερη του έτους 1864 εργασία υποστήριξης του κτιρίου. Πράγματι σύμφωνα και με την άποψη του κ. Μπαίτση, οι τοίχοι αντιστήριξης κατασκευάσθηκαν στην αρχή της τέταρτης φάσης της ζωής του κτιρίου, δηλαδή το 1895. Μεταγενέστερες είναι και όλες οι άλλες εξωτερικές επεμβάσεις που αφορούν τη χρωματική απόδοση του κτιρίου. Από τότε μέχρι σήμερα δεν πραγματοποιήθηκαν άλλες σημαντικές επεμβάσεις, πλην των αναγκαίων εργασιών συντήρησης.